

УДК 378.147.091.31- 051:796

А. О. ПЕТРОВ

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Обґрунтовано необхідність підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання здоров'язбережувальних технологій. Проаналізовано структурні компоненти цього процесу та взаємозв'язки між ними. Висвітлено ряд суперечностей, які існують у підготовці вчителів фізичної культури до використання здоров'язбережувальних технологій і вимагають свого вирішення. Визначено основні положення, дотримання яких забезпечує підготовку майбутніх учителів фізичної культури до використання здоров'язбережувальних технологій.

Ключові слова: здоров'язбережувальні технології, підготовка майбутніх учителів фізичної культури, структурні компоненти, основні положення.

А. А. ПЕТРОВ

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИХ ТЕХНОЛОГИЙ

Обоснована необхідність підготовки будучих учителів фізичної культури к використанню здоров'єсберегаючих технологій. Проаналізовані структурні компоненти цього процесу і взаємозв'язки між ними. Освітлено ряд протиріччій, котрі існують у підготовці учителів фізичної культури к використанню здоров'єсберегаючих технологій і потребують свого рішення. Определены основные положения, соблюдение которых обеспечивает подготовку будущих учителей физической культуры к использованию здоров'єсберегаючих технологий.

Ключевые слова: здоров'єсберегаючі технології, підготовка будучих учителів фізичної культури, структурні компоненти, основні положення.

A. O. PETROV

IMPROVING THE PREPARATION OF FUTURE PHYSICAL TRAINING TEACHERS TO USE HEALTH PRESERVATION TECHNIQUES

The necessity of preparing future teachers of physical training to use health preservation techniques. The structural components of the process and the relation between them have been analyzed. A number of contradictions existing in the process of preparation of future physical training teachers to use health preservation techniques and requiring possible solution have been outlined. Main issues have been defined compliance with which provides preparation of future physical training teachers to use health preservation techniques.

Keywords: health preservation techniques, the preparation of future physical training teachers, structural components, main issues.

Зміни, які нині відбуваються в Україні, торкнулися всіх сторін суспільного життя: змінилися громадянські цінності і пріоритети, ідеологія, соціально-економічний стан та політична ситуація. Суттєвої трансформації зазнала галузь виховання майбутнього покоління. Тривають інтенсивний пошук підходів до побудови нової стратегії виховання, демократизація стосунків усіх суб'єктів навчально-виховного процесу, відповідальність держави і громадськості за виховання дітей та молоді, впровадження здоров'язбережувальних технологій у процес фізичного виховання підростаючого покоління.

Важливим завданням системи освіти є виховання людини в душі відповідального ставлення до свого здоров'я й ведення здорового способу життя як вищої індивідуальної й

суспільної цінності, формування високого рівня здоров'я дітей та учнівської молоді в усіх його аспектах: духовному, психічному, фізичному. Пошук шляхів удосконалення підготовки учителів фізичної культури – стратегічно важливе завдання сучасної педагогічної науки та практики. Відповідно зміст професійної підготовки майбутніх учителів повинен бути зорієнтований на озброєння теоретичними знаннями й практичними вміннями щодо використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності.

Водночас у підготовці майбутніх фахівців фізичної культури до використання здоров'язбережувальних технологій існують суперечності: між вимогами суспільства до підготовки майбутніх учителів фізичної культури як координаторів здоров'язберігаючої освіти й недостатнім осмисленням і узагальненням цього процесу в педагогічній науці; між орієнтацією на нові моделі навчально-виховного процесу у вищій школі і традиційним змістом, формами та методами підготовки майбутніх учителів [13, с. 9]. Необхідність вирішення цих суперечностей потребує переосмислення цілей, завдань і змісту підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями відповідно до вимог сучасної освіти.

У педагогічній науці представлено значний обсяг досліджень, присвячених удосконаленню професійної підготовки майбутніх учителів. На думку В. Андрущенко, М. Євтуха, М. Чобітька та інших учених, професійна підготовка є процесом накопичення фонду знань, умінь і навичок у певній царині діяльності, процесом формування готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності з учнями загальноосвітньої школи (ЗОШ) [2, с. 71; 7, с. 68; 15, с. 36].

Модель діяльності сучасного вчителя фізичної культури, яку запропонував Е. Вільчковський, включає результативність праці, фахову підготовленість, організацію педагогічної діяльності, педагогічні вміння, чинники, що зумовлюють ефективність педагогічної праці, стиль взаємостосунків з учнями, матеріальні та соціальні умови праці, суспільну діяльність та особистісні інтереси [11, с. 55].

За твердженням Б. Шияна, для того, щоб учитель фізичної культури став майстром у вирішенні педагогічних завдань, йому необхідно цілеспрямовано розвивати свої загальнопедагогічні й спеціальні (з урахуванням специфіки своєї професії) здібності. Учитель-професіонал повинен володіти теорією навчання і виховання, предметами медико-біологічного циклу, теорією і методикою фізичного виховання, методикою застосування ТЗН, комп'ютерних технологій та ін. [16, с. 372].

Однією з базових компетенцій учителя фізичної культури є здоров'язбережувальна вимога, яка передбачає реалізацію педагогом технологій зміцнення здоров'я кожного учня. Розкриваючи особливості підготовки майбутнього вчителя до здоров'язбережувальної діяльності, Н. Бордовська визначає провідну компетенцію, належне оволодіння якою дозволяє майбутньому вчителю бути успішним стосовно фахової діяльності. Це так звана професійна компетенція ПК-7, що характеризує готовність майбутнього вчителя до забезпечення охорони життя і здоров'я учнів як у навчально-виховному процесі, так і в позакласній та позашкільній діяльності [4, с. 126].

Аналіз паспорта і програми формування компетенції ПК-7 показав, що під компетенцією «Готовий до забезпечення охорони життя й здоров'я учнів у навчально-виховному процесі й позаурочній діяльності (ПК-7)» розуміється володіння знаннями з анатомії, фізіології, здоров'язбережувальними технологіями для раціональної організації навчання і виховання, використанням у педагогічному процесі щодо збереження здоров'я учнів індивідуального та диференційованого підходів.

Зміст компетенції передбачає засвоєння фахівцем освітньо-професійного рівня «бакалавр»: концептуальних основ здоров'я сучасної людини; знань розвитку культури духовного і фізичного здоров'я; психолого-педагогічних й медико-гігієнічних аспектів здорового способу життя; оволодіння вміннями оперувати знаннями для збереження й зміцнення здоров'я, формування здорового способу життя; надання першої медичної допомоги; комплексного оцінювання стану здоров'я людини та проведення заходів, щодо забезпечення його зміцнення і збереження, саморегулювання, самокорекції, профілактики травматизму тощо. Реалізація вказаної професійної вимоги дозволить майбутньому вчителю проектувати освітній

процес у школі як здоров'язбережувальний, розвивати особистісну здоров'язбережувальну діяльність кожного учня.

Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до застосування здоров'язбережувальних технологій досліджується науковцями у контексті загального підвищення професійної компетентності майбутніх фахівців. При цьому професійна компетентність розглядається як інтегральна характеристика, що визначає здатність педагога вирішувати професійні проблеми й типові завдання, що виникають у реальних ситуаціях його професійно-педагогічної діяльності, з використанням знань і умінь, професійного та життєвого досвіду, цінностей й уподобань.

Мета статті – обґрунтування основних положень удосконалення підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання здоров'язбережувальних технологій.

Змінити ситуацію зі збереженням здоров'я учнів спроможна здоров'язбережувальна педагогіка, основу якої становлять технології, що вводять дитину, учня, його батьків, педагогів у соціально-освітній простір без втрат для їхнього здоров'я, підвищуючи мотивацію на його формування, збереження, зміцнення, споживання, відновлення й передання наступним поколінням.

На думку М. Смирнова, здоров'язбережувальні технології – це «комплексна, побудована на єдиній методологічній основі система організаційних та психолого-педагогічних прийомів, методів, заходів, спрямованих на збереження, охорону та зміцнення здоров'я учнів, формування у них культури здоров'я, а також на піклування про здоров'я педагогів» [12, с. 26].

Здоров'язбережувальну технологію можна визначити як діяльність, що вибудовує стосунки між освітою і вихованням, переводить виховання у межі людинотворчого процесу, спрямованого на збереження і примноження здоров'я дитини. Л. Іванова відзначає, що здоров'язбережувальні освітні технології спрямовані на виховання в учнів культури здоров'я та особистісних якостей. Їх реалізація сприяє збереженню і зміцненню здоров'я, формування уявлення про нього як цінності, мотивації на ведення здорового способу життя [10, с. 489].

Упровадження здоров'язбережувальних технологій передбачає оптимальні умови навчання дитини в школі (відсутність стресу, адекватність вимог, ефективність методик навчання й виховання); раціональну організацію навчального процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних вимог); відповідність навчального і фізичного навантаження віковим можливостям дитини; необхідний, достатній і раціонально організований руховий режим.

О. Трушкін доводить, що з позиції здоров'язбережувальної педагогіки необхідний новий підхід до освіти, який вимагає перегляду і якісного оновлення освітнього процесу. Необхідна розробка і впровадження здоров'язбережувальних технологій, які дозволяють зберігати наявний стан учнів, формувати більш високий рівень їхнього здоров'я, здійснювати моніторинг показників індивідуального розвитку, прогнозувати зміни здоров'я і проводити відповідні психолого-педагогічні, корегувальні, реабілітаційні заходи з метою забезпечення успішності навчальної діяльності, поліпшення якості життя вчителів та учнів [13, с. 6].

Знання, володіння і використання здоров'язбережувальних технологій є важливою складовою професійної компетентності педагога. Учителі в тісному взаємозв'язку з учнями, батьками, медичними працівниками, практичними психологами, соціальними педагогами і працівниками, усіма тими, хто зацікавлений у збереженні і зміцненні здоров'я дітей, спроможні створити здоров'язбережувальне освітнє середовище. Відтак, за висновком А. Заїкіна, зміст професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури передбачає формування їх підготовленості до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями ЗОШ і творчого вирішення завдань здоров'язбережувальної освіти [8, с. 161].

Підготовленість майбутнього вчителя фізичної культури до використання здоров'язбережувальних технологій є результатом професійної підготовки студента ВНЗ, вираженим у здатності до формування особистої фізичної культури учнів і здійснення ролі координатора здоров'язбережувальної освіти в ЗОШ.

Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до використання здоров'язбережувальних технологій має забезпечувати оволодіння системою знань та умінь, а саме: застосовувати форми, методи, засоби навчальної роботи, не шкідливі для здоров'я учнів;

забезпечувати належний рівень викладання предметів освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура»; надавати учням ґрунтовні знання про здоров'я і шляхи його збереження та зміцнення; сприяти формуванню у школярів потреби у здоровому способі життя та прикладних навичок у його веденні; організувати фізкультурно-оздоровчу роботу в школі та формувати відповідну мотивацію в учнів; проводити заняття у фізкультурно-оздоровчих гуртках та з учнями спеціальних медичних груп; реалізовувати міжпредметні зв'язки й співпрацювати з іншими педагогами.

На рис. 1 схематично представлено структурні компоненти процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання здоров'язбережувальних технологій.

Змодельований процес розглянуто як систему з виокремленими компонентами та певним взаємозв'язком, що дає можливість інтерпретувати й прогнозувати результативність процесу формування професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури. Структура моделі гнучка й динамічна. Вона може змінюватися, розвиваючись й удосконалюючись відповідно до цілей та завдань професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту. При цьому основні зміни мають відбуватися у її змістовому та процесуальному компонентах, у характері взаємодії між ними.

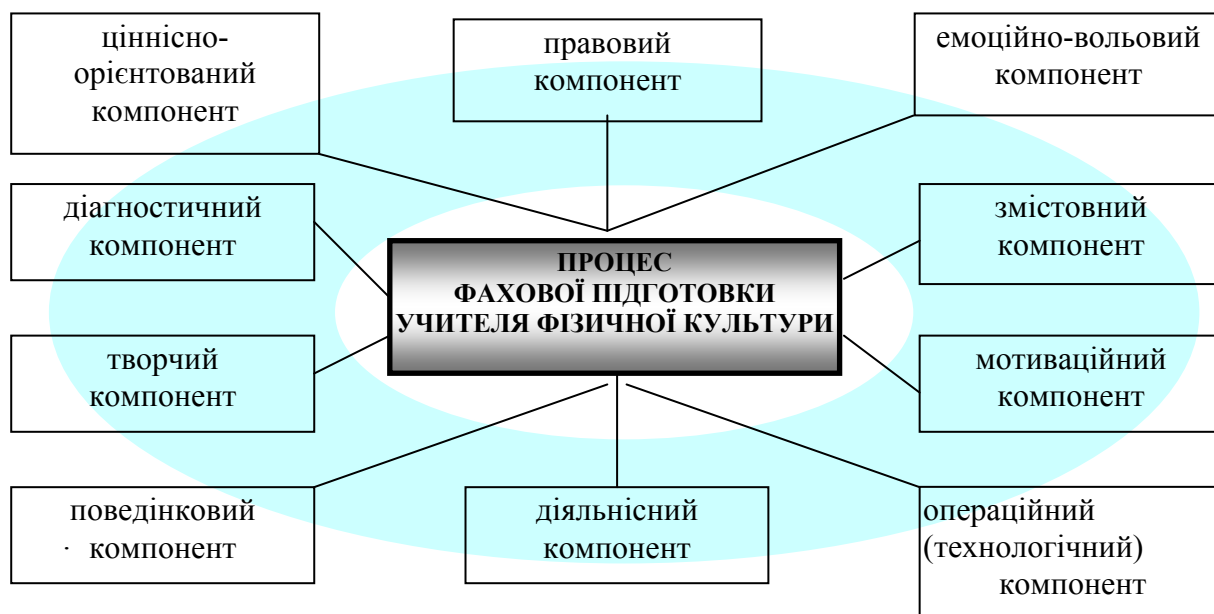

Рис. 1. Структурні компоненти процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання здоров'язбережувальних технологій.

Реалізація моделі сприятиме усуненню суперечностей, які існують у підготовці вчителів фізичної культури до використання здоров'язбережувальних технологій, між:

– реальним рівнем сформованості професійної компетентності і сучасними вимогами, що визначають оптимальний рівень професійної діяльності вчителя фізичної культури до використання здоров'язбережувальних технологій;

– самооцінкою студентами власної готовності до використання здоров'язбережувальних технологій та її експертною оцінкою професорсько-викладацьким складом;

– усвідомленням значущості й необхідності оволодіння знаннями та досвідом використання здоров'язбережувальних технологій і умовами для реалізації цього розуміння.

Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури потребує з'ясування основних положень, які значною мірою визначають становлення особистості майбутнього педагога та рівень його фахової підготовки. У підготовці фахівця до використання здоров'язбережувальних технологій ці положення розглянуто як чинники, що сприяють формуванню і розвитку необхідних якостей педагогів, впливають на ефективність навчально-виховного процесу і визначають його результативність [14, с. 96]. Вони спрямовані на досягнення цілей професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури і відповідають її структурним компонентам: ціннісно-орієнтованому, діагностичному, творчому, поведінковому, правовому, діяльнісному, емоційно-вольовому, змістовому, мотиваційному та операційному.

Ціннісно-орієнтований компонент відображає основну ідею формування професійної компетентності, яка полягає в оптимізації даного процесу через внутрішню обумовлену активність особистості. Цей компонент визначає мету, завдання, принципи та підходи до реалізації процесу підготовки.

Діагностичний компонент розкриває зміст, методи і технології дослідження навчально-виховного процесу, спрямованого на формування професійних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури, в т. ч. здоров'язбережувальної складової, а також його стан і результати.

Творчий компонент регулює співвідношення професійних вимог до здоров'язбережувальної діяльності вчителя фізичної культури та його власної ініціативності, творчості у вирішенні практичних завдань відповідно до ситуацій, що складаються.

У поведінковому та правовому компонентах відображені принципи, що регулюють права та обов'язки учителів фізичної культури: діалектичний принцип розвитку, принцип єдності зовнішнього і внутрішнього, принцип опосередкування, принцип особистісно-орієнтованого взаємодії.

Діяльнісний компонент спрямовує й упорядковує формування професійної компетентності у певну послідовність психолого-педагогічних дій, які передбачені системою професійної підготовки.

Емоційно-вольовий компонент пов'язаний з мобілізацією емоційних переживань студентів, насамперед посилення емоційної складової педагогічного процесу. При цьому важливо спрямовувати емоційні реакції студентів, що пов'язані з оцінюванням та переживанням стану середовища або вчинків людей, на розвиток таких моральних переживань, як гідність, повага (самоповага), совість, честь, відповідальність та ін.

Змістовий компонент процесу підготовки майбутніх учителів до використання здоров'язбережувальних технологій передбачає впровадження спецкурсу «Здоров'язбережувальні технології» та включення до програми педагогічної практики вимоги опанування знаннями й уміннями здоров'язбережувальної діяльності.

Мотиваційний компонент вимагає формування й активізації дієвих особистісних мотивів, що спонукають майбутнього учителя до здорового способу життя та становлення його у своїх учнів.

Операційний (технологічний) компонент включає розробку алгоритму психолого-педагогічних дій продуктивного формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

Відповідно до змісту і спрямованості вказаних компонентів основними положеннями удосконалення підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання здоров'язбережувальних технологій визначено:

- реалізацію принципу єдності теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури;
- впровадження спецкурсу «Здоров'язбережувальні технології» та тренінгу «Розвиток здоров'язбережувальних навичок учителя фізичної культури»;
- забезпечення педагогічної діагностики та моніторингу сформованості професійних компетентностей у процесі фахової підготовки;
- дотримання у повному обсязі вимог компетентнісного підходу до підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ та учнів ЗОШ;

- комплексного формування професійних і особистісних якостей майбутніх учителів фізичної культури;
- оптимізацію змісту та обсягу самостійної роботи студентів з метою наповнення здоров'язбережувальної діяльності особистісним сенсом;
- реалізацію вимог особистісно-діяльнісного підходу до формування професійних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури, поширення його вимог на повний цикл професійної підготовки;
- інтеграцію та забезпечення єдності всіх напрямів підготовки майбутніх учителів фізичної культури, що розглядається як цілісна динамічна система;
- стимулювання стійкого наукового інтересу і розвиток мотивів пізнавально-професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури, спрямованих на формування позитивно-особистісного і мотиваційно-ціннісного компонентів готовності;
- широке впровадження активних форм і методів підготовки фахівця.

Дотримання цих положень сприятиме активному, творчому, глибокому засвоєнню знань здоров'язбережувальної діяльності, формуванню загальноосвітніх і професійних умінь та навичок, розвитку тих якостей особистості вчителя, які є запорукою його педагогічного успіху.

Удосконалення підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання здоров'язбережувальних технологій забезпечується реалізацією таких положень: дотримання принципу єдності теоретичної та практичної підготовки; впровадження спецкурсу та тренінгу; забезпечення моніторингу сформованості здоров'язбережувальних професійних компетентностей; оптимізація змісту самостійної роботи студентів в галузі здоров'язбережувальних технологій; дотримання вимог особистісно-діяльнісного підходу до формування професійних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури у використанні здоров'язбережувальних технологій; інтеграція компонентів професійної підготовки майбутніх учителів; розвиток здоров'язбережувальних мотивів пізнавально-професійної діяльності на основі упровадження активних форм і методів підготовки фахівця.

Перспективи подальших досліджень передбачають вивчення ефективності реалізації положень удосконалення підготовки майбутніх учителів фізичної культури ЗОШ до використання здоров'язбережувальних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абаскалова Н. П. Системный подход в формировании здорового образа жизни субъектов образовательного процесса (школа – вуз): дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Н. П. Абаскалова. – Новосибирск, 2001. – 370 с.
2. Андрущенко В. Високі педагогічні технології / В. Андрущенко, В. Олексенко // Вища освіта України. – 2007. – № 2. – С. 70–77.
3. Арефьева Л. П. Подготовка будущих учителей физической культуры до формування здорового стилю життя старшокласників / Л. П. Арефьева // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наук. монографія / за ред. С. С. Єрмакова. – Харків: ХДАДМ (ХХІІІ), 2009. – № 5. – С. 3–5.
4. Бордовская Н. В. Гуманитарные технологии в вузовской образовательной практике: теория и методология проектирования: учеб. пособие / Н. В. Бордовская. – СПб.: ООО «Книжный Дом», 2007. – 408 с.
5. Бордовский Г. А. Модернизация подготовки педагогических кадров на основе гуманитарных технологий / Г. А. Бордовский // Вестник Герценовского университета. – 2008. – № 12. – С. 3–6.
6. Горашук В. П. Формирование культуры здоровья школьников (теория и практика) / В. П. Горашук. – Луганск: Альма-матер, 2003. – 376 с.
7. Євтух М. Б. Пріоритети професійної підготовки вчителя в системі університетської освіти / М. Б. Євтух // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002: зб. наук. праць до 10-річчя АПН України. – Харків: ОВС, 2002. – С. 66–76.
8. Заїкін А. В. Інноваційні підходи до підготовки спеціалістів з фізичної культури / А. В. Заїкін // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Вип. 55. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт: Збірник у 2-х т. – Чернігів: ЧДПУ, 2008. – № 55. – Т. 1. – С. 160–163.
9. Зязюн І. А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи / І. А. Зязюн // Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: монографія. – К.–Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. – 187 с.

10. Іванова Л. І. Підготовка майбутніх учителів з позицій здоров'язберігаючої освіти / Л. І. Іванова, Л. П. Сущенко // Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи; за заг. ред. М. Лук'янченка, Ю. Шкретія, Е. Боляха, А. Матвєєва. – Дрогобич: КОЛО, 2005. – С. 489–493.
11. Михайлишин Г. Й. Формування професійних умінь майбутніх вчителів у системі виховної роботи вищих навчальних закладів фізичного виховання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Г. Й. Михайлишин. – К., 2006. – 227 с.
12. Смирнов Н. К. Здоровьесберегающие образовательные технологии в современной школе / Н. К. Смирнов. – М.: АПК и ПРО, 2002. – 121 с.
13. Трушкин А. Г. Педагогические основы инновационных технологий физического воспитания оздоровительной направленности: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / А. Г. Трушкин. – Ростов-на-Дону, 2000. – 588 с.
14. Чернышева Л. Г. Модернизация высшего профессионального образования в области физической культуры и спорта / Л. Г. Чернышева // Фундаментальные исследования. – 2006. – № 7. – С. 95–97.
15. Чобітько М. Г. Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутнього вчителя: теоретико-методологічний аспект: монографія / М. Г. Чобітько. – Черкаси: Брама Україна, 2006. – 560 с.
16. Шиян Б. М. Підготовка вчителя фізичної культури третього тисячоліття / Б.М. Шиян // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні: зб. наук. праць. – Рівне: Принт Хауз, 2001. – Вип. 2. – С. 371–374.